

Міністерство освіти та науки України

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Соціально-гуманітарний факультет.

Історико-філософське відділення.

Кафедра історії України.

Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта (Історія) з дисципліни «Історія СРСР»

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський державний університет імені К. Д. Ушинського

(протокол № від березня 2020 р.)

Гізер С. М. Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія) з навчальної дисципліни «Історія СРСР» // Ун-т Ушинського. – Одеса, 2020. с. 26

Рецензенти:

Доктор історичних наук, професор кафедри історії України ПНПУ імені К. Д. Ушинського А. О. Добролюбский

Кандидат історичних наук, доцент кафедри Всесвітньої історії ОНУ імені І.І. Мечникова Т.О. Ізбаш – Гоцкан.

Анотація

Методичні рекомендації з дисципліни «Історія СРСР» спрямовані на опанування здобувачами вищої освіти знань з основних теоретико-методологічних і методичних проблем «Історії СРСР». Вони містять робочу програму дисципліни, перелік тем курсу, тематику семінарських занять, тематику виконання індивідуального науково-дослідницького завдання, теми контрольних робіт, контрольні питання для підготовки до екзамену, список основної та допоміжної літератури, список інтернет-ресурсів.

ЗМІСТ

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.....с. 4	4
2. Опис навчальної дисципліни та програма курсу.....с. 6	6
3. Теми практичних занять для студентів денної форми навчання.....с. 10	10
4. Індивідуальні завдання для студентів.....с. 11	11
5. Контрольні роботи.....с. 12	12
6. Методичне забезпечення.....с. 12	12
7. Список літератури.....с. 13	13
8. Хронологічний показчик подій.....с. 16	16
9. Контрольні питання.....с. 24	24
10.Інформаційні ресурси Інтернет.....с. 26	26

1. Мета навчальної дисципліни:

Інтеграція наук, що вивчають суспільство, є одним із значних засобів досягнення істини, подолання суб'єктивізму в оцінці історичних явищ, що служить взаємопроникненню та уніфікації знань про суспільство. Забезпечити засвоєння студентами курсу історії СРСР, сприяти формуванню багатомірного бачення історії, допомогти виробити особисту позицію у ставленні до проблемних питань історії, зокрема відносин між Україною та Росією та іншими державами, колишніми республіками СРСР, та між державами СНД. Вона визначає об'єм і зміст знань студентів матеріалу курсу, також мінімум професійних умінь, які формуються при вивченні курсу «Історії СРСР». Курс „ Історія СРСР ” читається як складова частина спеціальної підготовки вчителя історії на історико-філософському відділенні.

Передумови: Навчальна дисципліна «Історія СРСР» вивчається на основі теоретичних знань і практичних умінь, що студенти засвоїли із передбачених програмою знання з таких навчальних дисциплін, як «Історія України», «Нумізматики», «Українська етнологія», «Вступ до спеціальності», «Основи наукових досліджень та бібліографія».

У наслідок вивчення навчальної дисципліни студенти мають: **Знати** - роль і місце СРСР в світовому цивілізаційному процесі; **Вміти** виявляти закономірності і діалектику історичного розвитку СРСР і народів, що входили колись до його складу. Сприяти формуванню багатомірного бачення історії.

У результаті освоєння студентами дисципліни повинні бути сформовані визначені освітньо-професійною програмою наступні **компетентності:**

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі історії або у процесі навчання, здійснювати аналіз історичних явищ і подій, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК- 1. Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

ЗК- 2. Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.

ЗК- 3. Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією.

ЗК- 5. Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси.

ЗК- 10. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

Фахові компетентності спеціальні (ФК):

ФК- 3. Здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміння надавати перевагу останнім.

ФК- 4. Критичність та самокритичність мислення.

ФК- 5. Увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст та структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати.

ФК- 6. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості.

Міждисциплінарні зв'язки: Знання навчальних дисциплін: «Історія України», «Нумізматики», «Джерелознавства», «Історії історичної науки», «Основи наукових досліджень та бібліографія» сприяють опануванню студентами курсу «Історія СРСР».

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПІ, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка. 02 Культура і мистецтво.	Статус дисципліни: Вибіркова	
	Освітньо-професійна програма:	Мова навчання: українська	
Модулів – 2	Середня освіта (історія) Спеціальність: 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство.	Рік навчання:	
		2-й	1-2-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: <i>творча робота (есе)</i>	Спеціальність: 014 Середня освіта (історія) Спеціальність: 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство.	Семестр:	
Загальна кількість годин – 90		4-й	2-3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 2	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	34 год.	_8_ год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		_30_ год.	66 год.
		Індивідуальні завдання:	
		10 год.	_10_ год.
		Вид контролю: екзамен	

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 55% / 45% для заочної форми навчання – 15% / 85%

Програма курсу «Історія СРСР»

Модуль 1. Радянська країна в період громадянської війни та модернізації.

Тема 1. *Перемога Жовтневого перевороту і встановлення «диктатури пролетаріату» в Росії.* Соціально-економічне і політичне становище в Росії після Лютневої революції. Двовладдя і його особливості в Росії, Україні та Білорусії. Більшовизація Рад. В. Ульянов, Л. Троцький та інші діячі більшовицької партії. Жовтень 1917 року захоплення влади в Росії більшовиками. Утворення та діяльність Ради Народних Комісарів (РНК). Соціально-економічні перетворення нової влади, перші «декрети». Боротьба за владу в національних районах Росії. Боротьба радянського уряду за вихід з війни. Умови Брестського миру та їх наслідки.

Тема 2. *Громадянська війна.* Причини та суть громадянської війни в Росії. Основні етапи громадянської війни та інтервенцій. Окупація України, Білорусії, Криму, Прибалтики австро-німецькими військами. Інтервенція країн Антанти. Проведення політики «Воєнного комунізму» та «Червоний терор». Перебіг військових дій на фронтах 1918 – 1919 рр. «Демократична контрреволюція» і «Біла справа». Вожді контрреволюції Корнілов, Колчак, Денікін, Врангель. Особливості махновського руху. Радянсько-польська війна. Розгром Врангеля і ліквідація основних вогнищ громадянської війни. Національно-державне будівництво в роки війни. Створення військового союзу радянських республік. Перемога більшовиків у громадянській війні.

Тема 3. *Нова економічна політика.* Утворення Радянського Союзу та зовнішня політика Радянської держави в 1921 –1928 рр. Міжнародне становище і зовнішня політика Радянської Росії. Нова економічна політика (НЕП), її суть і завдання. Голод 1921 – 1922 рр. Пошук форм державного об'єднання Радянських республік. Посилення централізаторських тенденцій в національно-державному будівництві. Позиції В. І. Леніна і Й. В. Сталіна в цьому питанні. Утворення СРСР. Перша конституція союзної держави. Коренізація - суть причини та наслідки. Прорив економічної та дипломатичної блокади західних держав. Радянська позиція на міжнародних конференціях. Зростання авторитету та ролі СРСР на міжнародній арені.

Тема 4. *Радянська модернізація економіки та суспільства в 30-ті рр.* Національно-державне будівництво в 30-ті роки. Причини гальмування та згортання НЕПу. Індустріалізація: джерела, засоби втілення в життя та напрями, соціально-економічні наслідки. Колективізація сільського

господарства - насильницькі методи її здійснення. Голод 1932 – 1933 рр. в СРСР. Його причини і трагічні наслідки. Перетворення в галузі культури. Становище церкви. Утвердження культу особи Сталіна і адміністративно-командної системи в керівництві країною. Спроба опору диктаторському режимові і його перші жертви: Л. Д. Троцький, Г. О. Зінов'єв, Л. Б. Каменєв, М. І. Бухарін та інші. Порушення Конституції, масові репресії в країні. Тоталітарна система правління та її згубний вплив на соціально-економічне життя в республіках Радянського Союзу. Зовнішня політика СРСР, вступ СРСР в Лігу Націй. Проблеми Європейської безпеки і позиція СРСР. Договори про взаємодопомогу з Францією та Чехословаччиною. Участь СРСР в громадянській війні в Іспанії і в локальних військових конфліктах. Англо-франко-радянські перемовини 1939 р. Пакт про ненапад з Німеччиною (серпень 1939 р.), його секретні протоколи.

Модуль 2. Розвиток радянського суспільства у 1940 – 1991 роках

Тема 1. *СРСР у роки другої світової війни та Великої Вітчизняної війни (1939–1945 рр.)* Військово-економічний потенціал СРСР на передодні війни. Договір про дружбу і кордони з фашистською Німеччиною (вересень 1939 р.) Приєднання Західної України та Західної Білорусії до СРСР. Анексія Прибалтійських держав. Радянсько-фінська війна. Визволення Бессарабії і Північної Буковини. Напад фашистської Німеччини на Радянський Союз. Німецькі плани розгрому та ліквідації СРСР - «Барбароса», «Ост». Бойові дії в західних районах країни. Поразки і відступ Червоної Армії 1941 року. Битва за Москву. Фронт і тил весною і літом 1942 р. Корінний перелом у ході війни. Розгром німецьких військ під Сталінградом. Успіх радянських військ у зимовій кампанії 1943 р. Літні та осінні операції Червоної Армії 1943 р. форсування Дніпра і визволення Києва. Звільнення Правобережної України і Криму. Радянський тил в роки війни. Сталінський режим в умовах військового часу. Трагедія військовополонених. Масові депортації народів СРСР. Колабораціонізм у роки війни: РОА А.А. Власова та національні підрозділи військ СС. Тегеранська, Ялтинська конференції. Бойові дії Радянської армії в країнах Європи. Битва за Берлін і капітуляція Німеччини. Потсдамська конференція та її значення для повоєнної Європи. Війна Радянського Союзу з Японією. Розгром Квантунської армії в Манчжурії і капітуляція Японії.

Тема 2. *Післявоєнний розвиток СРСР (1945 – 1953 рр.)*. Відбудова та розвиток економіки СРСР. Голод 1946 – 1947 рр. Сталінізм і

зовнішньополітична діяльність СРСР. «Холодна війна» - її витоки, причини, зміст. Політика воєнних блоків. Культурне життя країни. Боротьба проти «буржуазного націоналізму». Наука. Дискусії з питань філософії, питань мовознавства, політичної економіки. Розгром генетики. Нападки на кібернетику. Успіхи та труднощі розвитку науки та техніки. Сталінщина і література, мистецтво, освіта. Смерть Сталіна та арешт Л. П. Берії.

Тема 3. *Лібералізація суспільно-політичного життя в країні.* Засудження ХХ з'їздом КПРС культу особи Сталіна. Спроби поліпшити радянську систему. Непослідовність демократизації суспільно-політичного життя в період хрущовської «відлиги». Пошуки нових форм і методів управління народним господарством. Основні напрямки розвитку економіки. Початок освоєння цілинних, перелогових земель та його наслідки. Реорганізація МТС, масові перетворення колгоспів у радгоспи. ХХІІ з'їзд КПРС і третя програма партії. Проголошення курсу: «розгорнути будівництво комунізму». Розходження між партійною програмою і дійсністю. СРСР і проблема європейської безпеки та роззброєння. Московський договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі та під водою. Карибська криза. Організація Варшавського Договору. Посилення суб'єктивних тенденцій в керівництві країною. Усунення М. С. Хрущова та ідеологічний реванш «сталіністів».

Тема 4. *Протиріччя та складнощі розвитку СРСР у другій половині 60-х першій половині 80-х роки.* Господарська реформа (1965 –1967 рр.). Зростання промислового потенціалу країни. Встановлення воєнно-стратегічного паритету між СРСР та США. Екстенсивний характер розвитку народного господарства. Ускладнення продовольчої проблеми. Продовольча програма 1982 року та причини її провалу. Л. І. Брежнєв і культ Генсека. Концепція «розвинутого соціалізму». Національне питання та міжнаціональні відносини в СРСР. Конституція 1977 р. суперечливий характер розвитку культур народів СРСР. Освіта. Правозахисний рух. Дисиденти і політичні репресії в СРСР. Зростання обмеження суверенних прав республік СРСР. Основні напрямки зовнішньої політики СРСР. «Доктрина Брежнєва». Розрядка. Нарада з питань безпеки та співробітництва у Європі - Гельсінкі, 1975 р. Міждержавні угоди про скорочення стратегічних озброєнь. Події 1968 р. в Чехословаччині, в 1980 – 1981 рр. в Польщі . Введення радянських військ в Афганістан. Кінець «брежнєвського часу». Правління Ю.В. Андропова і К.У. Черненко.

Тема 5. СРСР у часи перебудови (1985 – 1991 рр.). Розпад СРСР. М. С. Горбачов і проголошення курсу перебудови суспільства. Перші кроки демократизації. Проголошення гласності. Зміни в духовному житті суспільства. Реформа політичної системи в СРСР. Новий закон про вибори. З'їзди народних депутатів. Проголошення багатопартійності. Обрання М. С. Горбачова президентом СРСР. Розвиток національних відносин і суспільно-політичних рухів народів СРСР. Розвиток національної свідомості. Проголошення державного суверенітету республік СРСР. Серпневий путч 1991 р. і перемога російських демократичних сил на чолі з Б.М. Ельциним. Утворення незалежних держав. Курс на ринкову економіку. Поглиблення економічної кризи в країнах колишнього СРСР. Мінські угоди про утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

3. Теми практичних занять

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	Модуль 1. Радянська країна в період громадянської війни та модернізації		
1	Жовтневий переворот 1917 р. Перші декрети радянської влади.	2	2
2	Економічні, соціальні та культурні перетворення СРСР у 30-ті роки	2	
3	Вплив пакта «Рібентроп – Молотов» на сучасні міжнародні відносини у Європі.	2	
	Модуль 2. Модуль 2. Розвиток радянського суспільства у 1940 – 1991 роках.		
1	Реалізація плану «Барбароса» та причини поразок Червоної армії 1941 р. за даними сучасних істориків.	2	2
2	Домовленості Великої трійки в Тегерані, Ялті і Потсдамі, та їх роль у повоєнному світі.	2	
3	Хрущовська «відлига» - спроба поліпшити радянську систему. XXII з'їзд КПРС і третя програма партії, проголошення курсу на «будівництво комунізму».	2	2
4	Особливості радянського суспільства «розвинутого соціалізму» епохи Л. І. Брежнєва.	2	
5	М. С. Горбачов - проголошення курсу на перебудову: плани та реальні наслідки.	2	
	Усього:	18	6

4. Індивідуальні завдання для студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
	Модуль 1. Модуль 1. Радянська країна в період громадянської війни та модернізації			
1	Ознайомитися з умовами Брестського миру та з'ясувати їх відповідність ленінському «Декрету про мир», значення та час його анулювання.	3	7	Усне опитування
2	Пояснити на історичних фактах чому 1919 рік був вирішальним роком громадянської війни.	3	7	Усне опитування
3	З'ясувати на чому базувався військово-політичний союз радянських республік? Коли і як він був укладений?	3	7	Усне опитування
4	Схарактеризувати суть, причини та наслідки політики коренізації.	3	7	КМР
5	З'ясуйте, в чому полягав негативний вплив культу особи І.Сталіна на діяльність СРСР на міжнародній арені ?	3	7	Усне опитування
	Модуль 2. Розвиток радянського суспільства у 1940 – 1991 роках.			
1	Прослідкуйте на карті хід Сталінградської битви і битви на Курській дузі. Зробіть контурну карту	3	7	
2	Складіть розповідь про партизанський рух і підпільну боротьбу у вашому рідному місті або селищі на окупованій території СРСР.	3	6	КМР
3	Прочитайте доклад М. Хрущова на XX з'їзді КПРС «Про культ особи Сталіна» і висловіть своє ставлення з приводу прочитаного.	3		
4	Поясніть в чому полягав військово-стратегічний паритет між СРСР і США і коли він був встановлений?		3	6
5	Складіть таблицю про розходження між принципами соціалізму та реальним життям, між словом та справою .	3	6	Усне опитування
	Разом	30	66	

5. Контрольні роботи

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	Модуль 1. Модуль 1. Радянська країна в період громадянської війни та модернізації .		
1	Прилучення народу до «нової цивілізації» та розгром інтелігенції	2	2
2	«Гомо советікус» і радянський спосіб життя.	2	2
	Модуль 2. Розвиток радянського суспільства у 1940 – 1991 роках.		
1	Сучасна історіографія про СРСР в роки другої світової війни.	2	2
2	Радянська зовнішня політика на Близькому Сході у 1948 – 1980 рр..	2	2
3	Оцінка особи і діяльності М. Горбачова в пострадянській і зарубіжній історіографії.	2	2
	Разом	10	10

6. Методичне забезпечення

Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення курсу «Історія СРСР» (ІКНМЗД), розроблений старшим викладачем С. М. Гізером, який містить програму навчального курсу, плани семінарських занять, теми й критерії оцінювання ІНДЗ, критерії оцінювання поточних знань студентів, список рекомендованої літератури до всіх тем курсу та ІНДЗ, тести; ілюстративний матеріал для використання мультимедійних засобів навчання; спеціальна література, яка представлена у бібліотеці університету та в мережі Інтернет.

Андрєєв В.М., Капарулін Ю.В. Історія Росії та СРСР. Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 6.020302 Історія. – Херсон., 2015.

7. Список літератури

Базова

1. Валиуллин К.Б., Зарипова Р.К. История России. XX век. Часть 2: Учебное пособие. Уфа., 2002. – 182 с.
2. Верт Н. История Советского государства 1900 – 1991. Пер. с фр. Спб., 1992. – 480 с.
3. Даниелс Р. В. Взлет и падение коммунизма в России. М., 2011. – 510 с.
4. Зубок В. М. Неудавшаяся империя: Советский Союз в холодной войне от Сталина до Горбачева / В. М. Зубок. М. : Российская политическая энциклопедия, 2011. – 671 с.
5. Иванова Г. М. История ГУЛАГа, 1918-1958: социально-экономический и политико-правовой аспекты. М., 2006. – 438 с.
6. История России. Учебник. А.С., Георгиев В.А. и др. М., 2004. – 713 с.
7. История России 1938 – 2002. М., Учеб. пособие для студентов вузов / А. С. Барсенков, А. И. Вдовин. М., 2003. – 540 с.
8. История России. 1917—2004: Учеб. пособие для студентов вузов / А. С. Барсенков, А. И. Вдовин. М., 2005. – 816 с.
9. История России. Кн. 3. XX век / А.Н. Боханов, М.М. Горинов, В.П. Дмитренко. М., 2001. – 608 с.
10. Соколов А. К. Курс советской истории. 1917—1940. М, 1999. – 272 с.
11. Терещенко Ю. Я. История России XX - XXI вв. М., 2004. – 445 с.

Допоміжна література

12. Аветисян С.А., Синегубов С.Н., Тепер Е.И. История отечества в лицах. М., 1993. – 176 с.
13. Боффа Д. От СССР к России. М., 1996. – 320 с.
14. Горбачев М. С. Жизнь и реформы. В двух книгах / М. С. Горбачев. – Кн. 1. – М., 1995. – 600 с.
15. Государственная власть СССР. Высшие органы власти и управления и их руководители. 1923-1991 гг.: Историко-биографический справочник / Сост. В. И. Ивкин. М., 1999. – 432 с.

16. Деникин А.И. Поход на Москву (Очерки русской смуты). К., 1990. – 288 с.
17. Документы и материалы кануна Второй мировой войны 1937 – 1939. в двух томах. М., 1981. - Т.1. ноябрь 1937г. – декабрь 1938 г. – 302 с.
18. Документы и материалы кануна Второй мировой войны 1937 – 1939. в двух томах. М., 1981. - Т.2. январь - август 1939 г. – 415 с.
19. Зенькович И. А. Самые закрытые люди: Энциклопедия биографий. М., 2004. – 688 с.
20. Карр Э. История Советской России, Кн. 1: Том 1 и 2. Большевицкая революция. 1917-1923. Пер. с англ. / Предисл. Ненарокова А. П. М. : Прогресс, 1990. – 771 с.
21. Коржихина Т. П. Советское государство и его учреждение: ноябрь 1917 г. – декабрь 1991 г.: Учеб. для вузов по спец. «История». 2-е изд., перераб. и доп. / Т. П. Коржихина. М. : РГГУ, 1994. – 418 с.
22. Нариси історії Росії: Пер. з рос. / Б. В. Ананьїч, І. Л. Андреев, Є. В. Анісімов та ін.; За заг. Ред. О. О. Чубар'яна. К.: Ніка Центр, 2007. – 800 с.
23. Политические деятели России. 1917: Биографический словарь / Гл. ред. В.П. Волобуев. М., 1993. – 432 с.
24. Пушкарев С.Г. Обзор русской истории. Ставрополь., 1993. – 416 с.
25. Рассел Б. Практика и теория большевизма. М., 1991. – 128 с.
26. СССР. Административно-территориальное деление союзных республик. Январь 1965 года. М., 1965. – 703 с.
27. Советское руководство. Переписка. 1928—1941 гг. / Сост. А. В. Квашонкин, Л. П. Кошелева, Л. А. Роговая, О. В. Хлевнюк. М., 1999. — 519 с.
28. Советско-французские отношения во время Великой Отечественной войны 1941 – 1945. Документы и материалы в двух томах. М., 1983. Т.2. 1944 – 1945. – 573 с.
29. Сталин Иосиф Виссарионович. Краткая биография / Составители: Г.Ф. Александров, М.Р. Галактионов и др. М., 1947. – 243 с.

30. Тепцов Николай В дни великого перелома. История коллективизации, раскулачивания и крестьянской ссылки в России (СССР) по письмам и воспоминаниям 1929 – 1933 годы. М., 2002. – 413 с.
31. Троцкий Л.Д. Моя жизнь: Опыт автобиографии. М., 1991. – 624 с.
32. Троцкий Л.Д. К истории русской революции. М., 1990. – 447 с.
33. Холодная война. 1945-1963 гг. Историческая ретроспектива: Сб. ст. / Рос. Акад. наук. Ин-т всеобщей истории / отв. ред. Н. И. Егорова, А. О. Чубарьян. М., 2003. – 638 с.
34. Хоскинг Джеффри История Советского Союза 1917-1991 гг. М., 1994. – 510 с.
35. Хрестоматия по новейшей истории. Т. 1. 1917 – 1939. Документы и материалы / Под. ред. Б.Г. Гафурова, Л.И. Зубока и др. М., 1960. – 927 с.
36. Хрестоматия по отечественной истории (1914-1945) / Под ред. А. Ф. Киселева, Э. М. Шагина. М., 1996. – 896 с.
37. Хрестоматия по отечественной истории (1946-1995) / Под ред. А. Ф. Киселева, Э. М. Шагина. М., 1996. – 600 с.
38. Хрущев Н. С. Воспоминания / Н. Хрущев. М., 1997. – 510 с.
39. Черушев И. С. «Невиновных не бывает...» Чекисты против военных (1918— 1953). М., 2004. – 528 с.
40. Чешко С. В. Распад Советского Союза. этнополитический анализ М., 2000. – 395 с.
41. Шаститко П. М. Обреченные догмы: Большевизм и национальный вопрос. М., 2002. – 272 с.
42. Шевцова Л. Ф. Режим Бориса Ельцина. М., 1999. – 535 с.
43. Шелестов Л. К. Время Алексея Рыкова. М., 1990. – 352 с.
44. Шишкин В. А. Становление внешней политики послереволюционной России (1917—1930 годы) и капиталистический мир: От революционного «западничества» к «национал-большевизму»: Очерк истории. СПб., 2002. - 362 с.

8. Хронологічний показчик подій

- (20) жовтня 1917 р. - нелегальний приїзд В. И. Леніна з Выборгу в Петроград.
- 10 (23) жовтня 1917 р. - Засідання ЦК партії більшовиків ухвалило резолюції В. И. Леніна про підготовку збройного повстання.
- 25 жовтня (7 листопада) 1917 р. - Жовтневий переворот, встановлення Радянської влади в Петрограді.
- 25-27 жовтня (7-9 листопада) 1917 р. - 2-й Всеросійський з'їзд Рад прийняв Декрет про мир і Декрет про землю, утворив РНК - керівник В.И. Ленін.
- 29 жовтня (11 листопада) 1917 р. - Декрет РНК про введення 8-годинного робочого дня.
- 2 (15) листопада 1917 р. - Прийняття РНК "Декларації прав народів Росії".
- 20 листопада (3 грудня) 1917 р. - початок переговорів у Брест-Литовську про перемир'я між Радянською Республікою і країнами германського блоку.
- 7 (20) грудня 1917 р. - Постанова РНК про організацію ВЧК на чолі з Феліксом Дзержинським.
- 18 (31) грудня 1917 р. - Декрет РНК про визнання державної незалежності Фінляндії.
- 5- 6 (19) січня 1918 р. - Розпуск більшовиками Установчих зборів.
- 12 (25) січня 1918 р. - Прийняття «Декларації прав трудящого і експлуатованого народу».
- 15 (28) січня 1918 р. - Декрет РНК про організацію Робітничо-селянської Червоної Армії (РККА).
- 20 січня (2 лютого) 1918 р. - Декрет РНК про відділення церкви від держави і школи від церкви.
- 24 січня (6 лютого) 1918 р. - Декрет РНК про введення календаря нового стилю з 14 лютого (Григоріанський календар).
- 3 березня 1918 р. Підписання у Бресті мирного договору з Німеччиною та її союзниками на німецьких умовах.
- Березень–квітень 1918 р. Висадка англійського та американського десанту в Мурманську, французького – в Одесі, японського – у Владивостоці.

12 березня 1918 р. Перенесення столиці РРФСР із Петрограда до Москви.

9 травня 1918 р. Декрет уряду більшовиків про заходи, спрямовані на боротьбу з “куркульством”, яке приховує хлібні залишки. Початок політики “воєнного комунізму”.

16 липня 1918 р. Розстріл у Єкатеринбурзі Миколи II та членів його родини.

18 листопада 1918 р. Встановлення в Омську диктатури адмірала О. Колчака.

Січень 1918 р. Створення Збройних Сил Півдня Росії.

11 січня 1919 р. Декрет РНК про продрозкладку.

Березень – листопад 1919 р. Наступ військ О. Колчака, М. Юденича та А. Денікіна на Москву.

25 квітня – 12 жовтня 1920 р. Війна між РРФСР та Польщею.

Серпень 1920 – червень 1921 р. Селянське повстання у Тамбовській та Воронежській губерніях під керівництвом О. Антонова.

28 жовтня – 17 листопада 1920 р. Наступ Червоної армії проти військ П. Врангеля. Встановлення радянської влади в Криму. Завершення Громадянської війни.

2 – 7 березня 1921 р. Кронштадтське повстання.

8–16 березня 1921 р. X з'їзд РКП (б). Рішення про перехід до нової економічної політики (НЕП).

18 березня 1921 р. Ризький мирний договір з Польщею. Закріплення за Польщею Західної України та Західної Білорусії.

30 грудня 1922 р. 1-й з'їзд Рад радянських республік (Російської, Української, Білоруської та Закавказької). Проголошення створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР).

21 січня 1924 р. Смерть В. Леніна.

26 січня – 2 лютого 1924 р. 2-й з'їзд Рад СРСР. Ухвалення Конституції СРСР.

Грудень 1925 р. Оголошення курсу на “індустріалізацію” Радянського Союзу.

Грудень 1927 р. Розгром антисталінської опозиції. Початок примусової колективізації сільського господарства.

23–29 квітня 1929 р. Затвердження 16-ою конференцією ВКП(б) першого п'ятирічного плану на 1928 – 1933 рр.

27 грудня 1929 р. Початок суцільної колективізації в СРСР.

30 січня 1930 р. Постанова ЦК ВКП(б) про ліквідацію куркульських господарств у районах суцільної колективізації.

7 квітня 1930 р. Реформування ГУЛАГу – Головного управління таборами СРСР.

1932–1933 рр. Масовий голод в Україні.

26 січня – 10 лютого 1934 р. 17-й з'їзд ВКП(б). Затвердження другого п'ятирічного плану.

18 вересня 1934 р. Прийняття СРСР в Лігу Націй.

1 грудня 1934 р. Вбивство у Ленінграді секретаря ЦК і Ленінградського обкому і міському ВКП(б) С. Кірова. Початок масових репресій всередині більшовицької партії.

1935–1936 рр. Судові процеси у справах т. зв. “Ленінградського центру”, “Московського центру”, “терористичного троцькістсько-зіновієвського центру”.

15 травня 1935 р. Початок роботи Московського метрополітену.

31 серпня 1935 р. Початок “стахановського руху”.

25 листопада – 5 грудня 1936 р. Надзвичайний з'їзд Рад СРСР. Прийняття нової (“сталінської”) Конституції СРСР.

1 квітня 1937 р. Офіційне повідомлення про виконання 2-ї п'ятирічки за 4 роки і 3 місяці.

1937–1938 рр. “Великий терор”.

29 липня – 11 серпня 1938 р. Збройний конфлікт між СРСР та Японією в районі озера Хасан (на кордоні з Маньчжурією та Кореєю).

11 травня – 31 серпня 1939 р. Радянсько-японський конфлікт в районі р. Халкін-Гол у Монголії.

23 серпня 1939 р. Укладення пакту про ненапад між СРСР та Німеччиною терміном на 10 років (“пакт Молотова – Ріббентропа”).

1 вересня 1939 р. Напад Німеччини на Польщу. Початок Другої світової війни.

17 вересня 1939 р. Вступ Червоної Армії (згідно з таємним протоколом від 23 серпня 1939 р.) у східні райони Польщі.

28 вересня 1939 р. Договір про дружбу та кордони між СРСР та Німеччиною. Встановлення західного кордону СРСР по річках Буг та Нарев.

31 жовтня – 2 листопада 1939 р. Офіційне прийняття Західної України та Західної Білорусії до складу СРСР.

2 листопада 1939 р. Вступ частин Червоної Армії на територію Фінляндії. Початок радянсько-фінської (“зимової”) війни.

14 грудня 1939 р. Виключення СРСР з Ліги Націй.

12 березня 1940 р. Мирний договір з Фінляндією. Завершення радянсько-фінської війни.

28–30 червня 1940 р. Введення радянських військ у Румунію. Визволення ними Бессарабії та Північної Буковини.

2 серпня 1940 р. Створення Молдавської РСР.

3–6 серпня 1940 р. Включення Латвії, Литви та Естонії до складу СРСР як союзних республік.

22 червня 1941 р. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Початок Великої Вітчизняної війни.

30 червня 1941 р. Створення Державного комітету Оборони на чолі зі Сталіним.

10 липня – 10 вересня 1941 р. Смоленська битва.

10 липня 1941 р. Початок оборони Ленінграда.

11 липня – 19 вересня 1941 р. Оборона Києва.

12 липня 1941 р. Укладення угоди між СРСР та Великобританією про спільні дії у війні проти Німеччини.

5 серпня – 16 жовтня 1941 р. Оборона Одеси.

8 серпня 1941 р. Створення Ставки Верховного Головнокомандування.

8 вересня 1941 р. Початок блокади Ленінграда.

30 жовтня 1941 р. – 4 липня 1942 р. Оборона Севастополя.

6 грудня 1941 р. – 8 січня 1942 р. Контрнаступ радянських військ під Москвою.

12–29 травня 1942 р. Харківська битва. Оточення німецькими військами армій Південно-Західного фронту.

19 листопада 1942 р. – 2 лютого 1943 р. Наступ радянських військ під Сталінградом. Оточення і ліквідація 330-тисячного угруповання німецьких військ. Початок корінного перелому в ході війни.

12–18 січня 1943 р. Прорив блокади Ленінграда.

5 липня – 2 серпня 1943 р. Курська битва.

3 серпня – 1 листопада 1943 р. “Рейкова війна” – серія операцій партизанських з’єднань з руйнування залізниць у тилу німецьких армій.

25 серпня – 23 грудня 1943 р. Битва за Дніпро.

6 листопада 1943 р. Звільнення Києва радянськими військами.

28 листопада – 1 грудня 1943 р. Тегеранська конференція “Великої трійки” – керівників урядів СРСР (Сталін), Великобританії (У. Черчілль) та США (Ф. Рузвельт).

24 січня – 17 лютого 1944 р. Корсунь-Шевченківська наступальна операція.

8 квітня – 12 травня 1944 р. Кримська наступальна операція. Звільнення Криму.

10 квітня 1944 р. Звільнення Одеси.

23 червня – 29 серпня 1944 р. Наступальна операція радянських військ “Багратіон”. Звільнення більшої частини Білорусії, Прибалтики, Східної Польщі.

13 липня – 29 серпня 1944 р. Львівсько-Сандомирська наступальна операція радянських військ.

20–29 серпня 1944 р. Яссько-Кишинівська наступальна операція радянських військ.

4–11 лютого 1945 р. Кримська (Ялтинська) конференція керівників урядів

СРСР, Великобританії та США.

8 травня 1945 р. Підписання акта про повну капітуляцію німецьких збройних сил.

9 травня 1945 р. День Перемоги СРСР над Німеччиною.

17 липня – 2 серпня 1945 р. Берлінська (Потсдамська) конференція керівників урядів СРСР, Великобританії та США.

8 серпня 1945 р. Оголошення СРСР війни Японії.

9 серпня 1945 р. Початок наступу радянських військ у Маньчжурії, Північній Кореї, Південному Сахаліні та Курильських островах.

2 вересня 1945 р. Капітуляція Японії. Завершення Другої світової війни.

24 жовтня 1945 р. Створення Організації Об'єднаних Націй (ООН).

15 березня 1946 р. Реформування Раднаркому в Раду міністрів СРСР.

14 грудня 1947 р. Постанова Ради міністрів СРСР “Про проведення грошової реформи та скасування карток на продовольчі та промислові товари”.

5–8 січня 1949 р. Створення Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ).

29 серпня 1949 р. Випробування першої атомної бомби в СРСР.

5 березня 1953 р. Смерть Сталіна.

20 серпня 1953 р. Офіційне повідомлення про випробування СРСР водневої бомби.

Вересень 1953 р. Обрання на Пленумі ЦК КПРС першим секретарем М. Хрущова.

19 лютого 1954 р. Передача Криму зі складу РРФСР до складу Української РСР.

27 червня 1954 р. Початок експлуатації першої у світі атомної електростанції в м. Обнінськ.

14 травня 1955 р. Створення Організації Варшавського Договору (ОВД).

25 лютого 1956 р. Виступ М. Хрущова на закритому засіданні XX з'їзду з доповіддю “Про культ особи і його наслідки”.

23 жовтня – 4 листопада 1956 р. Повстання в Будапешті проти комуністичного режиму; придушення його радянськими військами.

4 жовтня 1957 р. Запуск в СРСР першого у світі штучного супутника Землі.

5 грудня 1957 р. Спуск на воду атомного криголама “Ленін”.

1957–1961 рр. Соціально-економічні та адміністративні реформи в СРСР. Початок масового будівництва житла, укрупнення колгоспів, ліквідація “неперспективних” населених пунктів.

1961 р. - Грошова реформа.

12 квітня 1961 р. Політ у космос першої людини – Ю. Гагаріна на кораблі-супутнику “Восток”.

Жовтень 1962 р. Карибська криза у взаєминах між СРСР та США.

Жовтень 1964 р. Обрання на пост першого секретаря ЦК КПРС Л. Брежнєва, а на пост голови Ради міністрів СРСР – О. Косигіна.

1 червня 1966 р. Запровадження щомісячної зарплати в колгоспах.

21 серпня 1968 р. Введення військ СРСР, Болгарії, НДР, Польщі, Угорщини у Чехословаччину.

1969 р. Збройні конфлікти на радянсько-китайському кордоні в районі о. Даманський, Тасти, біля озера Жаланашколь.

30 липня 1975 р. Підписання у Гельсінкі представниками 33 європейських держав, США та Канади Заключного акта наради з безпеки і співробітництва у Європі.

7 жовтня 1977 р. Прийняття нової Конституції СРСР.

26–27 грудня 1979 р. Вторгнення радянських військ у Афганістан.

10 листопада 1982 р. Смерть Л. Брежнєва.

12 листопада 1982 р. Обрання генеральним секретарем ЦК КПРС Ю. Андропова.

9 лютого 1984 р. Смерть Ю. Андропова.

10 лютого 1984 р. Обрання генеральним секретарем ЦК КПРС К. Черненко.

10 березня 1985 р. Смерть К. Черненко.

11 березня 1985 р. Обрання генеральним секретарем ЦК КПРС М. Горбачова.

23 квітня 1985 р. Пленум ЦК КПРС. Початок “перебудови

26 квітня 1986 р. Аварія на Чорнобильській атомній електростанції.

Лютий 1988 р. Початок вірмено-азербайджанського конфлікту в Нагірному Карабасі.

- 15 травня 1988 – 15 лютого 1989 р. Виведення радянських військ із Афганістану.
- 26 листопада 1988 р. Проголошення державного суверенітету Естонії.
- 26 березня 1989 р. Перші демократичні вибори в СРСР.
- 25 травня – 9 липня 1989 р. 1-й з'їзд народних депутатів СРСР.
- Травень 1989 р. Проголошення державних суверенітетів Литви та Вірменії.
- Травень–липень 1989 р. Міжнародні збройні зіткнення в Казахстані, Узбекистані, Абхазії, Вірменії, Азербайджані. Страйки шахтарів.
- 23 вересня 1989 р. Проголошення державного суверенітету Азербайджаном.
- 12–24 грудня 1989 р. 2-й з'їзд народних депутатів СРСР. Засудження пакту Молотова-Ріббентропа 1939 р.
- 11 березня 1990 р. Проголошення незалежності Литви.
- 12–15 березня 1990 р. 3-й з'їзд народних депутатів СРСР.
- 30 березня 1990 р. Проголошення незалежності Естонії.
- 14 травня 1990 р. Проголошення незалежності Латвії.
- 12 червня 1990 р. Прийняття 1-м з'їздом народних депутатів РРФСР Декларації про державний суверенітет РРФСР.
- 16 липня 1990 р. Проголошення державного суверенітету України.
- Серпень 1990 р. Проголошення незалежності Вірменії.
- 19 серпня 1991 р. Створення Державного комітету з надзвичайного стану (ДКНС – ГКЧП). Ізоляція президента М. Горбачова в Криму. Оголошення надзвичайного стану в країні. Початок масових мітингів і демонстрацій у Москві. Арешт учасників ДКНС.
- 21 серпня – 1 вересня 1991 р. Проголошення незалежності Естонії, Латвії, України, Молдавії, Азербайджану, Узбекистану та Киргизії.
- 8 грудня 1991 р. Заява президента РРФСР Б. Єльцина, президента України Л. Кравчука та голови Верховної Ради Білорусії С. Шушкевича про припинення існування СРСР та створення Співдружності незалежних держав (СНД).
- 25 грудня 1991 р. Заява М. Горбачова про відставку з поста президента СРСР.

9. Контрольні питання

до курсу «Історії СРСР» для студентів 2 курсу спеціальність «Історія»
історико-філософського відділення

1. Причини і події Лютневої революції в Росії 1917 року.
2. Еволюція Тимчасового уряду. Спроба «правого» і «лівого» перевороту влітку 1917 року.
3. Передумови Жовтневого перевороту, криза Тимчасового уряду.
4. Жовтнева революція та її наслідки.
5. Формування влади «диктатури пролетаріату».
6. Політика «воєнного комунізму» (1918-1921 рр.).
7. Початок громадянської війни. Доля Установчих зборів.
8. Інтервенція проти радянської країни.
9. Події революції і громадянської війни у національних регіонах Росії. Поява незалежних держав на руїнах Російської імперії.
10. «Демократична контрреволюція» і білогвардійський режим у 1918 – поч. 1919 р.
11. Посилення громадянської війни у другій половині 1919 р. Режим Денікіна, Колчака, Юденіча та інших «білих» провідників.
12. Громадянська війна у 1920 році. Боротьба Червоної армії проти «білополяків» і армії Врангеля.
13. Громадянська війна у Сибіру і на Далекому Сході.
14. Боротьба селянства проти політики «воєнного комунізму». Кронштадтське повстання.
15. Економічна криза 1921 року і введення НЕПу.
16. Фракційна боротьба у комуністичній партії в 1921-1924 рр.
17. Соціально-економічний розвиток радянських республік у 1921-1928 рр.
18. Створення СРСР.
19. Зовнішня політика СРСР у 20-ті роки.
20. Внутрішня політика СРСР у 1924-1928 роках. Боротьба з «опозицією» у комуністичній партії.

21. Рік «великого перелому» в СРСР.
22. План індустріалізації і реалізація цих планів у 1928-1938 рр.
23. Колективізація і її наслідки.
24. Утвердження тоталітарного режиму в СРСР.
25. «Культурна революція» і проблема формування радянської культури у 20-х-І пол.. 30-х рр..
26. Сталінські репресії 1929-1938 рр.
27. Зовнішня політика СРСР у 30-ті рр..
28. Соціально-економічний і політичний розвиток СРСР у 1935-1941 роках.
29. Приєднання до СРСР Західної України, Західної Білорусії, Прибалтики, Молдавії і Північної Буковини.
30. Радянсько-фінська війна.
31. Початок Великої Вітчизняної війни. Причини поразок 1941-го року.
32. Фашистський режим на окупованій території СРСР.
33. Рух опору фашистському режиму на окупованих територіях СРСР.
34. Наступ фашистів на Півдні СРСР у 1942 році. Компанія 1942 року.
35. Сталінградська і Курська битви.
36. Визволення радянських територій після Курської битви.
37. Похід радянських військ у Європу 1944-1945 рр. Закінчення Великої Вітчизняної війни.
38. Радянсько-японська війна. Розподіл світу на Потсдамській конференції.
39. СРСР у 1945-1953 рр.
40. Особливості «ідеологічної боротьби» в СРСР у 1945-1953 рр.
41. Прихід до влади Н. С.Хрущова. Десталінізація.
42. Структурні і економічні реформи М. С. Хрущова.
43. Зміни у міжнародних стосунках за часи М. С. Хрущова.
44. Економічний розвиток СРСР у 1953-1964 рр.
45. Розвиток СРСР у 1964-1982 рр. Характеристика «застою».

46. Міжнародні стосунки СРСР 1945-1982 рр.
47. Особливості національної політики в СРСР у 1945-1985 рр.
48. Період керівництва СРСР Ю. Андроповим і К. Черненко (1982-1985 рр.)
49. Перший етап «перебудови»
50. Мітингово-з'їздівський етап «перебудови».
51. Кризовий етап «перебудови».
52. Виникнення політичних партій в СРСР у 1988-1991 рр.
53. Економічні особливості в СРСР у 1985-1991 рр.
54. Розвиток національно-демократичних рухів у республіках СРСР у 1987-1991 рр.
55. «Серпневий путч» в СРСР 1991 року.
56. Розпад СРСР. Виникнення СНД.
57. Росія 1992-2008 рр.
58. Військові конфлікти на теренах СНД у 1992-2008 рр. (Карабах, Абхазія, Придністров'я, Осетія, Чечня, Таджикистан).

10. Інформаційні ресурси Інтернет

Сайт бібліотеки ПНПУ імені К.Д.Ушинського: <http://library.pdpu.edu.ua>;
<http://ebook.pdpu.ua>; <https://histrf.ru>; <http://history.org.ua>;
<https://ukrainian.voanews.com/a/ussr-fall-history>